

P. PL. RADICS:

SLOVENSKI NAGOVOR IZ L. 1808.

GOVOR DO VOJAŠKIH NOVINCEV.

Knjižnica deželnega muzeja „Rudolfina“ hrani kot bibliografsko posebnost slovenski nagovor, katerega je govoril vojaški duhovnik ljubljanskega polka ob koncu novinskih orožnih vaj koncem julija l. 1808.

Ta govor, ki obsega tiskan štiri strani v četvorki, spada v ravno tisto dobo, ko je Avstrija po iniciativi nadvojvoda Ivana osnovala ljudsko brambo. K temu jo je prisilila zlasti Napoleonova nasilnost, kateri se ni držal niti določb pressburškega miru.

Dne 9. junija 1808 je bil izšel patent, ki je naznanjal ustanovitev „deželne brambe“, v kateri naj služijo vsi možje od 18. do 45. leta, ki so zmožni za boj, pa še niso uvrščeni v armado. Ta „bramba“ se razdeli po deželah in v teh dalje po okrožjih.

Dne 1. junija je došel v Ljubljano nadvojvoda Ivan, ki je potoval po deželah, da bi pospešil snovanje te brambe; tega dne je izšla tu okrožna naredba za osnovanje deželne brambe in rezerv na Kranjskem, podpisana od nadvojvoda Ivana in grofa Sauraua. Dne 4. julija so začeli nabirati novince in po vsej deželi se je pokazalo največje zanimanje. Dne 16. julija 1808 je že 372 prostovoljcev iz postojnskega okraja prikorakalo z vojaško godbo v Ljubljano. Ti so bili prvi; dne 31. julija je bil pa kranjski rezervni zbor že popoln in je praznoval ta dogodek z vojaško mašo, pri kateri se je kazalo veliko navdušenje.

Istega dne (31. julija) je pa govoril vojaški kaplan Ignacij Karol Bourda od tedanjega domačega kranjskega polka baron

Simbschen št. 43.¹⁾ novincem tega polka, ki so se bili ravnokar vadili v orožju in so šli zdaj na svoj dom. Ta govor, iz nemščine preložen v slovenščino, je izšel 4. avgusta tiskan, da se razdeli med deželne brambovce, oziroma njihovim poveljnikom in nižjim činom, ker se ozira tuintam ravno na novoustanovljeno deželno brambo.

Tu priobčujemo ta zanimivi govor popolnoma doslovnno.

* * *

OGOVOR NA SOLDATE

kader fo ti prvi fantje,
kateri fo se v' Lublani na oroshje vadili, domu fhli.
Dershan od Feldpatra Lublanf'kiga Regimenta
Ignaza Karelna Bourda
31. maliga Serpana 1808
(Evangel. Luc. 16, 1—9. —)

Današni evangelfki flushabnik je bil prov sbrifan sa svojo posvetno frezho fkerbeti; kaj mi flite, kaj naf je otel Jesus f'kus leto pergliho uzhati? Tudi mi moremo po taisti s' ufmi mozhni hrepeneti, mi nimamo flepi nafhe frezhe biti.

Ali je sa naf današni dan vezhi frezha, kakor enimu takimo podloshni biti, kakor je nafh Svetli Zefar Franz. — Sastopite me dobro! Mi shivimo v' enimu zhaf, kir se sapelivi navki s' mezham fkasujejo. Kej je Frajost, gliha inu deshelna edinost? ali se fhe katirmo kaj od njih fajna? kej je taista zhlovefhka drushba, povejte jo, katira s' njimi obftoji?

Sdej je en zhaf, kir kmet na nekaj dni svoj lemesh, delovz svojo fhtero fapusti, sa pufoh prime, inu ojster mezh okoli vsame; jest rezhem, gvifhno bi leto fhe stokrat rajfhi fthuril, kobi on prov videl, sakaj. — Vfaki ozha

¹⁾ Bil je to prej polk grofa Thurna in so ga l. 1809. razpustili.

bi fvojmo Sino s' vefeljam rekel: Pojdi, ti gresh fa tvojo deshelo, ti gresh sa nafhiga Svetliga Zefarja; Vfaka mati bi rekla: sato tim te pod ferzam nolila. — Vidite nekdej nifo matere vezhiga vefelja obhajale, kakor zhe fo njih Sinovi na vojfki v' boju vmerli, pa tudi niso vezhi zhafti posnale, kakor finove roditi, katiri fo viteske inu pravih korenakov ferza imeli; kaj sa eno framoto je pa mogla tudi taista mati preftati, katire fin je en tak pajduh bil, de je pred sovrafhnikam pobegnil! rajfhi bi bila ena prava mati vmerla, kakor kej taziga nad fvojim Sinam dofhivela.

Kaj ozhem od danafhnih mater rezhi! nej pregledajo enkrat, kaj fimo mi tajstimo dolfhni, katir naf s' vfo fkerbjjo visha; poloshimo doli nafho nevarnost v' nafhah dolshnoftih! kai miflijo shene, katire njih moshe zlo profijo, de bi fe vfaki nar majnfhi nevarnosti odtegnili? Pa to je fhe majheno; kaj fi moremo mi od taistih mifliti, katiri na vojfki doblene rane safmehujejo, ki bi jih kakor fvetle Krone zhaftiti imeli; v' kom fe ifhe danafhne dni zhaft, v' kom vifokost, v' kom navmerjozhnost? morebiti v' iskaiani Lubesni proti svoji rojftni defheli, proti fvojmu poglavarju proti fvojmu blishnimu? Oh, ali nifo malopridne dela, ali ni vezhkrat ena nikoli fita lakota po polvetnimo blago, kar naf k' nafhimu merslimu djanju nikolko pershene! — Bog otel, de bi to nikoli ref ne bilo.

Vshgimo v' nafhah ferzah luzh te Lubesni k' nafhi desheli, k' nafhimo blishnimo, k' nafhimo fofedo, pofebnu k' nafhimo Zefarjo, hitimo eden pred drugim fe fkaftati, kakor otrozi ene matere, krajnfke deshele, kakor udje tiga fhe veliziga Efterajfkgiga Kardela, ne zhakimo, de bi naf taisti katirim je dano ozhitno k' nam govoriti, fkus vikfhah povelje ukasani, k' dopolnenju ene take fвете inu imenitne dolshnofti opominat mogli.

Vi vidite, de fdej ni nobeniga raslozhka, v' ftanovih, vse fe vadi; ne famo Soldat, ampak tudi Gospoda — tudi kmetje, — tudi vse forte drugi ftanovi, ne famo per naf, ampak tudi po veliko vezhah deshelah nafhiga zefarftva, bodo perpravleni na noge ftopiti, ako bi nam eden al drugi kdej otel shugat, ako bi kdej treba blo, ob takih zhaftih bodemo sa naprej vfi Soldatje.¹⁾

Vi kristianski perjatli inu poslufhavzi fte bli ene dni Novinzi, fte fe s' pufho medli; vi fte bli ti prvi, kateri fo na en fam glaf k' Este-

rajfkem banderam vefeli radovolni perleteli; sato bodo eni is mej vaf fhe danf ispufhni. Vam vfm kar vaf je, fe sahvali vfaki pofhteno mifliozh ozhitno.

Jidite damu na vafhe polje, vi fte lohka fhtimani, fakaj veste, da fte vafho dolshnoft fturili.

Pojte frezhno, povedat vafhim bratom, vafhim ftarim snanzam, kako fe vam je v' Lublani godilo, v' kaj fa eni zhafti fimo vaf imeli, kako fimo vaf fhtimali inu radi imeli. To fte fi vi pa tudi zafhlufhili!

Poglejte vafhi Vifhi fe vam danf vefelo tukej pod odpertim lepo jafnim nebefam fkos leto prasnivanje sahvalijo, da fte tako pridni, tako samerkliivi bili; zelo deshelftvo fe vam sahvali, de fte vi poftavi tako pokorni. Vfi Soldatje fo vaf lubili, oni fo sdei vafhi tovarfhi, sakaj ki fo vafho vrednost, vafho zeno fposnali.

Vi bofte gvifhno ti prvi k' nafhim banderam perderli, ke bi morebiti deshela filo terpela. Vi fte fdej v' Brambo vafhe deshele ftopili. Vi bofte kmetu polje, pridnimu delovzu njegovo mirno felifhe obvarvali; — Vi bofte te flabe v' mirnimo vfhivajno njih premoshejna ohranili, vsi vam bomo hvalo vedli.

Povejte vafhim ftarifham, vafhim fofedam, inu snanzam; de fte vi taisti, kateri bofte njim, fvojem bratom, svoji fhlahti, inu tolku taushent drugim deshelakam — otroke, fhlaho, fhivlejne inu zhaft, s' eno befedo njih pravo frajofh ohranili. Skos to bodo vidili, kaj sa en pokliz je Soldat biti! Marfkateri ozha bo rad videl, de fe njegov Sin sa svetliga Zefarja bojuje; marfkatera mati bo vefela, de je eniga taziga Sina rodila. Vi ne bofte sa naprej vezh permorani inu perfileni, ampak zadovolni nafh rod, to krajnsko deshelo, to Efterajfku kardelu branili.

Poglejte Zefarja Franza, on ima tolk Ludftva pod feboj, kateri fo vfi fkus poflave ino edino pokorfhino proti njemo terdno svesani; On naf ne bo puftil omagati; sakaj on nar vezhi vifokost v' tim jifhe, de bi fvoje podlofhne k' narvezhi frezhi, k' nar vezhi vifokofthi povsdignil. Bog nam ga pufthi dolgu shiveti, on ga ohrani Krajnzam, inu zelimu Eftrajhu.

Leta Ogovor je is nemfhkiga na krajnfku sa Lublanfke Novinze po tim vezhim preftavljen, Lublani 4tiga velikiga Serpana 1808.

* * *

Ta ogovor je dobro vplival in je povzdignil navdufenje za dezelno brambo na Kranjskem, ki je bila dovrfhena januarja meseca

¹⁾ S tem misli govornik na patent, ki ukazuje osnovanje dezelne brambe in ki se ze ozira na splofno ljudsko oborozenje, kajti mozje od 45. do 60. leta so bili odlocheni za strazo in za prevoz.

I. 1809. Kranjskih brambovcev je bilo sedem bataljonov.

Vojno navdušenje je pa vnemal tudi naš Valentin Vodnik s svojimi „Pesmimi za brambovce“, ki so bile prav za to zložene, da jih pojó korakajoč, kakor „Radovoljni brambovci“ ali „Brambovska dobra volja“, in ki se v njih tako krepko glasi avstrijski patriotizem, kakor v pesmi „Estrajh za vse“, in katerih verski duh tako lepo izzveni v verzih:

Mogočni Bog!
Tvoj dih je vstvaril solnca nove,
Tvoj dih je v stan' podret' svetove,

Zato pohlevno moljmo Te:
Obrni milostiv' obraz
Na brambo našo in na nas!
Pred sodbo klič' sovražnike!
Usliš' nas Bog — — —

* * *

Zgodovinski razvoj, ki je zlasti naši deželi donesel francosko vlado od I. 1809. do 1814., je pokazal, da je bilo treba še mnogo časa, dokler se ni izpolnila usoda Napoleonova in dovršila mera nasilnih krivic, ki jih je storil človeštvu.

MARIJAN:

KMETIŠKA.

Ko bodo mi striček umrli,
denarcev pustili mi bodo,
a jaz si bom kupil pristavo,
in solnčece sosed bo moj.

Glej, tamkaj za gričem zelenim
v zelenju se skriva pristava,
prisojna in bela pristava,
to kupil si bom bogatin.

Po njivah med setvijo mlado
se v rožnih sprehajal bom jutrih
in klical bom vedremu solncu:
„Pozdravlja tvoj sosed te, čuj!“...

Nasmehnilo solnce se bode,
in bolj radodarno bo z žarki,
in bolj bodo setve rodile:
„Saj moram, ko sosed je moj.“

Tako bo in prav nič drugače
po smrti bogatega strička,
in gledali bodo me drugi
boječe: „On je bogatin!“

Kaj vse ne dobi za denar se,
za suhe rumene cekine,
a jaz si bom kupil pristavo,
in solnčece sosed bo moj...

